

Herstel industrie zet door

Onder impulsen van een toenemende vraag uit het buitenland en hernieuwde voorraadvorming groeit de industriële activiteit in Nederland. Over geheel 2010 groeit de productie naar verwachting met 4%. Door een traag herstel van bedrijfsinvesteringen en onzekerheid rond bestedingen van overheden en consumenten is er voorlopig echter nog geen sprake van een duurzaam vraagherstel.

Groeiversnelling brengt herstel op gang

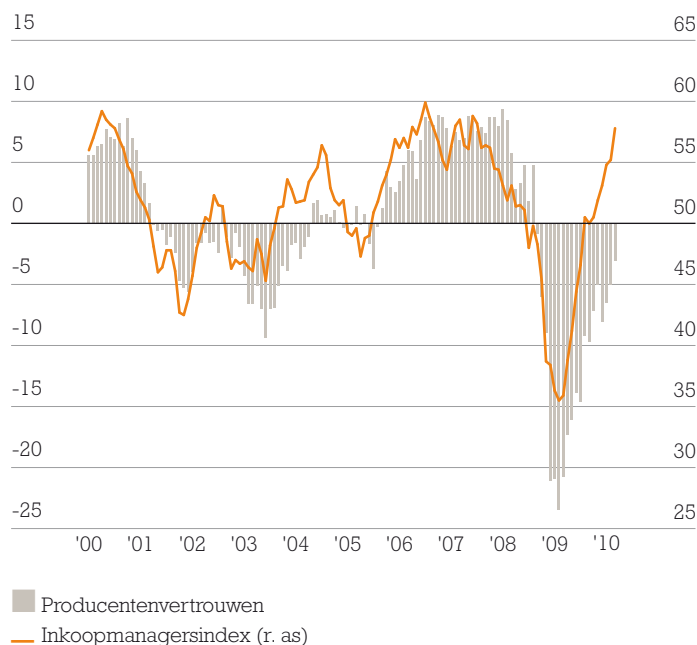
Uitvoer en voorraadvorming brengen ommekeer...

De lucht boven de Nederlandse industrie is in 2009 licht opgeklard. Na een ongekend zware periode, volgend op het uitbreken van de kredietcrisis, zijn de marktomstandigheden voor de Nederlandse industrie in de tweede helft van 2009 verbeterd. De productie is over het gehele jaar bijna 9% lager uitgekomen dan in 2008. Al in het voorjaar van 2008 zijn industriebedrijven, vooruitlopend op een inzakende vraag, begonnen met het afbouwen van de voorraadniveaus. Een tegenvallende afzet zette ondernemers ertoe aan het tempo van de voorraadafbouw fors op te voeren. Onder invloed van een sterk groeiende buitenlandse vraag is de orderinstroom sinds mei 2009 weer aan het toenemen. De betere vooruitzichten hebben ervoor gezorgd dat bedrijven in het laatste kwartaal van 2009 minder op hun voorraden zijn gaan interen. Deze nieuwe fase in de voorraadcyclus – het af en opbouwen van bedrijfsvoorraden tot gewenste niveaus – vertaalt zich in een tijdelijk hogere productiegroei.

...en zorgen voor aantrekkende groei in eerste helft 2010

Dat de voorraden in een minder snel tempo worden afgebouwd is een signaal dat steeds meer industriële ondernemers de gewenste voorraadniveaus in zicht krijgen. Producenten zijn dan ook in hoog tempo optimistischer geworden over de afzetmogelijkheden (figuur 1). Daarnaast meldden inkoopmanagers in februari voor het eerst sinds half 2007 weer een toename van de voorraden ingekocht materiaal.

Figuur 1 Ontwikkeling producentenvertrouwen en inkoopmanagersindex

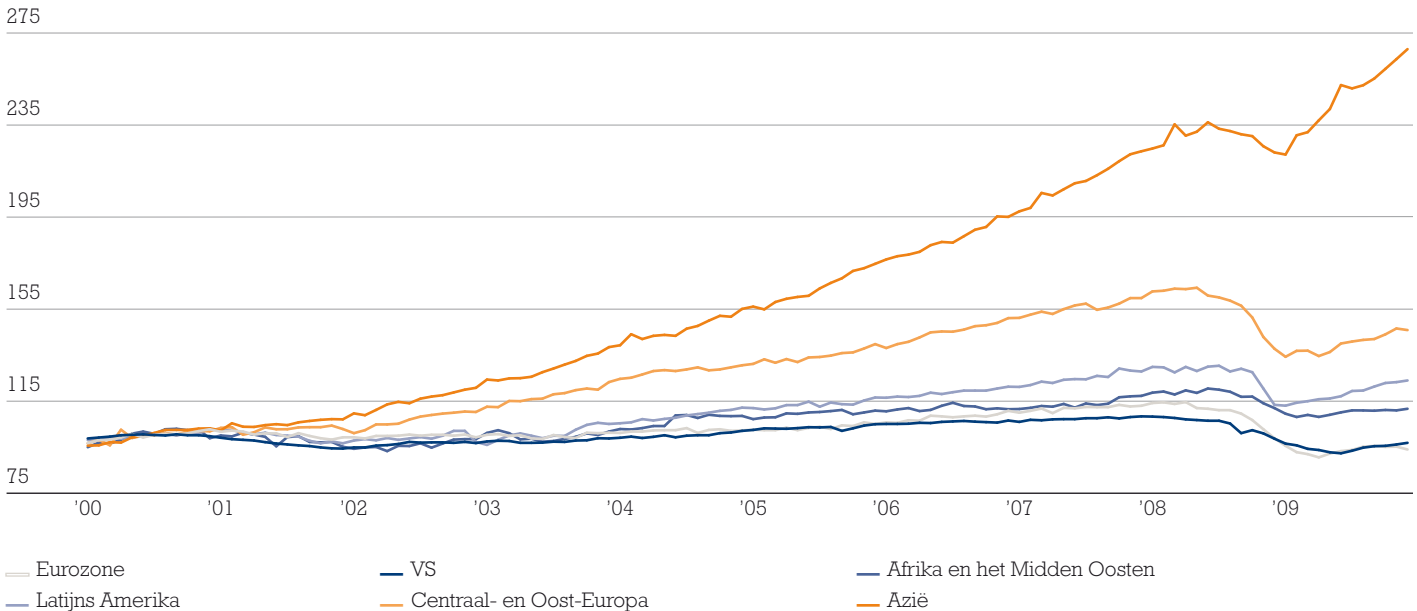

Bron: CBS, Nevi

Dit is een voorbode van een aantrekkende productiegroei. Vanwege de verbeterde vooruitzichten zullen steeds meer industriebedrijven in de eerste helft van 2010 overgaan tot voorraadopbouw.

De onzekerheid over de kracht van het herstel zal ondernemers waarschijnlijk nog wel doen besluiten de omvang van de voorraden zo beperkt mogelijk te houden. De voorraden zullen daardoor voorlopig niet terugkeren op de oude niveaus. Bij aanhoudend lage voorraden geven eventuele meevallers in de vraagontwikkeling wel extra impulsen aan de productie. Kettingreacties in het voorraadbeheer kunnen dit effect nog versterken.

Figuur 2 Internationale ontwikkeling industriële productie (2000=100)

Bron: CPB

Afloop overheidsstimulering drukt buitenlandse vraag in tweede helft 2010...

De export is in de tweede helft van 2009 de sterkste groeimotor van de economie geweest. Begin 2010 heeft het internationaal goederenvervoer de positieve trend van de voorafgaande kwartalen doorgetrokken. De containeroverslag in 's werelds grootste havens – een goede indicator voor de wereldhandel – naderde in februari zelfs de piek van begin 2008. Azië en in het bijzonder China fungeerden tot nu toe als aanjagers van de wereldhandel. Dit is het enige continent dat het groeipad van voor de crisis weer heeft geëvenaard (figuur 2). Nu de Chinese overheid bezig is de economie af te remmen, zal de stimulans vanuit Azië ook minder sterk worden. De afgelopen maanden heeft zich al een dergelijke kentering in de internationale goederenstromen afgetekend. De explosieve groei van de uitvoer naar China is in een paar maanden tijd vrijwel stilgevallen. Het goede nieuws is dat de Nederlandse uitvoer naar West-Europa tegelijkertijd fors is toegenomen. Deze landen vertegenwoordigen nog altijd driekwart van de buitenlandse vraag. Ook deze buitenlandse vraag is in de afgelopen maanden echter op gang geholpen door omvangrijke overheidsstimulering. Wereldwijd maken overheden inmiddels plannen om de vaak hoog opgelopen begrotingstekorten terug te dringen. Het positieve effect van stimuleringspakketten op de wereldeconomie zal in 2010 dan ook aan kracht inboeten.

...zwakkere euro verbetert concurrentiepositie buiten eurozone

De vraag naar Nederlandse goederen vanuit landen buiten de eurozone wordt gestimuleerd door de zwakkere euro. In het laatste kwartaal van 2009 heeft de Europese eenheidsmunt een daling ingezet ten opzichte van de Amerikaanse dollar, het Britse pond en Japanse yen. Dit heeft zich al vertaald in een verbeterde concurrentiepositie van Nederlandse industriebedrijven. Naar verwachting zal de euro in 2010-2011 per saldo verder in waarde dalen ten opzichte van de Amerikaanse en Britse munt. Dit zal de concurrentiepositie verder helpen te verbeteren.

4% productiegroei in 2010

De Nederlandse industrie schakelt in 2010 naar een hogere versnelling. In december 2009 werd voor het eerst in anderhalf jaar weer meer geproduceerd dan een jaar eerder (figuur 3). In januari 2010 lag de productie zelfs 6,5% hoger dan in dezelfde maand een jaar eerder. De onderliggende korte termijn groei laat, na een kleine inzinking in het laatste kwartaal van 2009, eenzelfde positieve ontwikkeling zien. Vanwege aanhoudende exportgroei en, in de eerste helft van 2010, positieve voorraadeffecten, verwachten wij voor geheel 2010 een productiegroei van circa 4%. Voor het eerst sinds het begin van de recessie weten industriële ondernemers hun afzet begin 2010 weer op te voeren. De hogere verkopen gaan gepaard met forse prijsstijgingen, waardoor de omzet in januari al 8% hoger lag dan een jaar eerder. Deze groei is overigens sterk afhankelijk van de branche waarin men actief is en, in het bijzonder, van de sectoren waaraan men levert.

Geleidelijke afname overcapaciteit

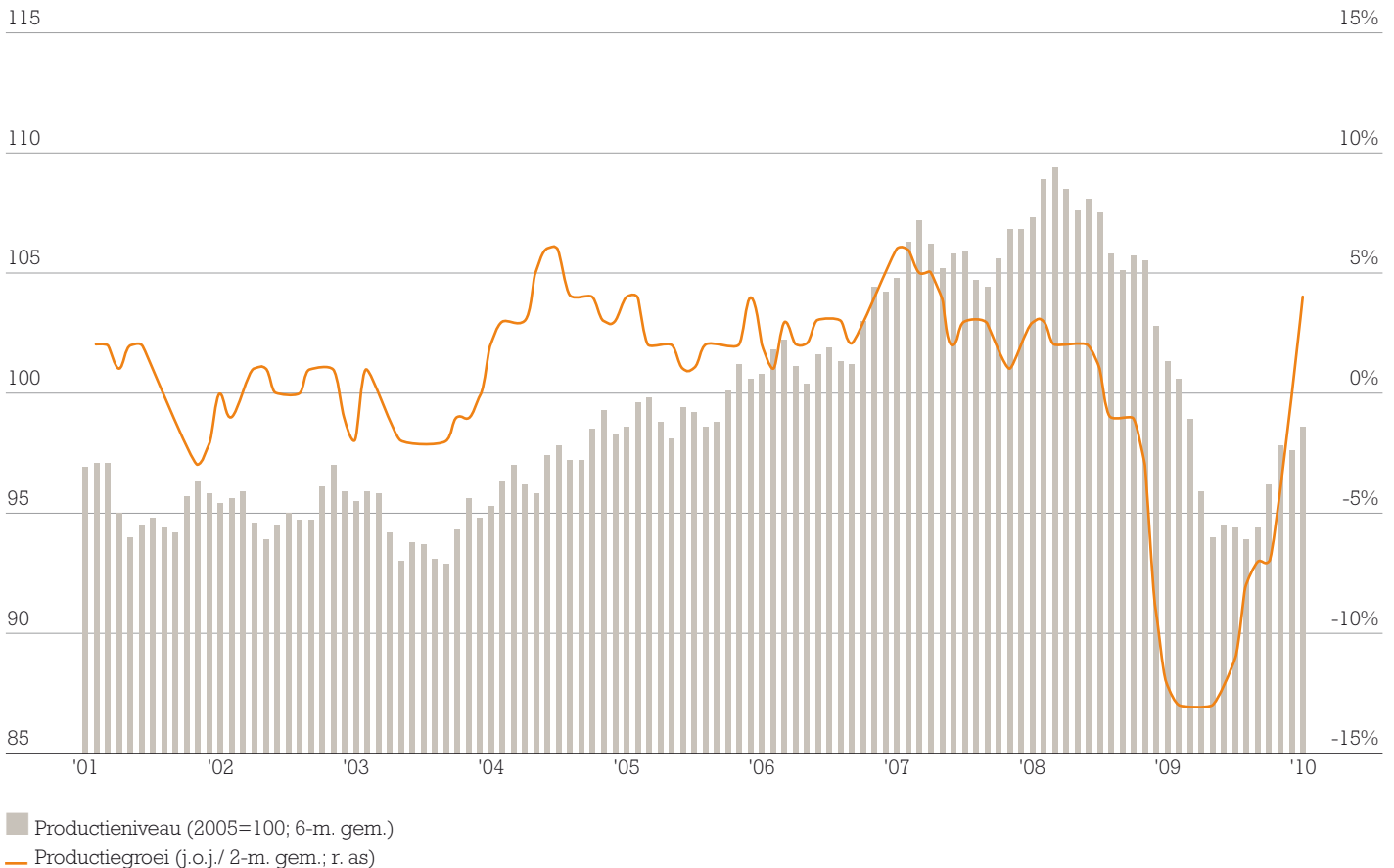
Toch is er nog een lange weg te gaan naar een volledig herstel. Met een groei van 4% komt de productie eind 2010 op een niveau uit dat nog altijd 6% onder het hoogste niveau van voor de recessie ligt. Voor een duurzaam herstel moeten de consumentenbestedingen en bedrijfsinvesteringen aanhaken bij de groeiende export. Alleen dan kan de industrie de bestaande overcapaciteit snel uit de markt te krijgen. Aangezien bedrijven pas meer zullen gaan investeren wanneer zij de vraag zien aantrekken en minder machines stilstaan, vormt de consument een cruciale factor in het herstel. Het consumentvertrouwen zit sinds enkele maanden weer in de lift. De werkloosheid stijgt nog door, maar de komende kwartalen zal het tempo verder afnemen. Dit zal consumenten meer vertrouwen in de toekomst geven en daarmee het koopklimaat verbeteren. Eerder uitgestelde aankopen zullen zich dan in de tweede helft van het jaar en in 2011 in inhaalvraag vertalen. De reële mogelijkheid van forse overheidsbezuinigingen vergroot de komende jaren echter de neerwaartse risico's. Wanneer nieuw beleid tot een matiging van consumentenbestedingen leidt, zal het

volledige herstel van de industriële productie nog meer tijd in beslag nemen dan voorzien.

Prijs grondstoffen en energie zet stijging voort

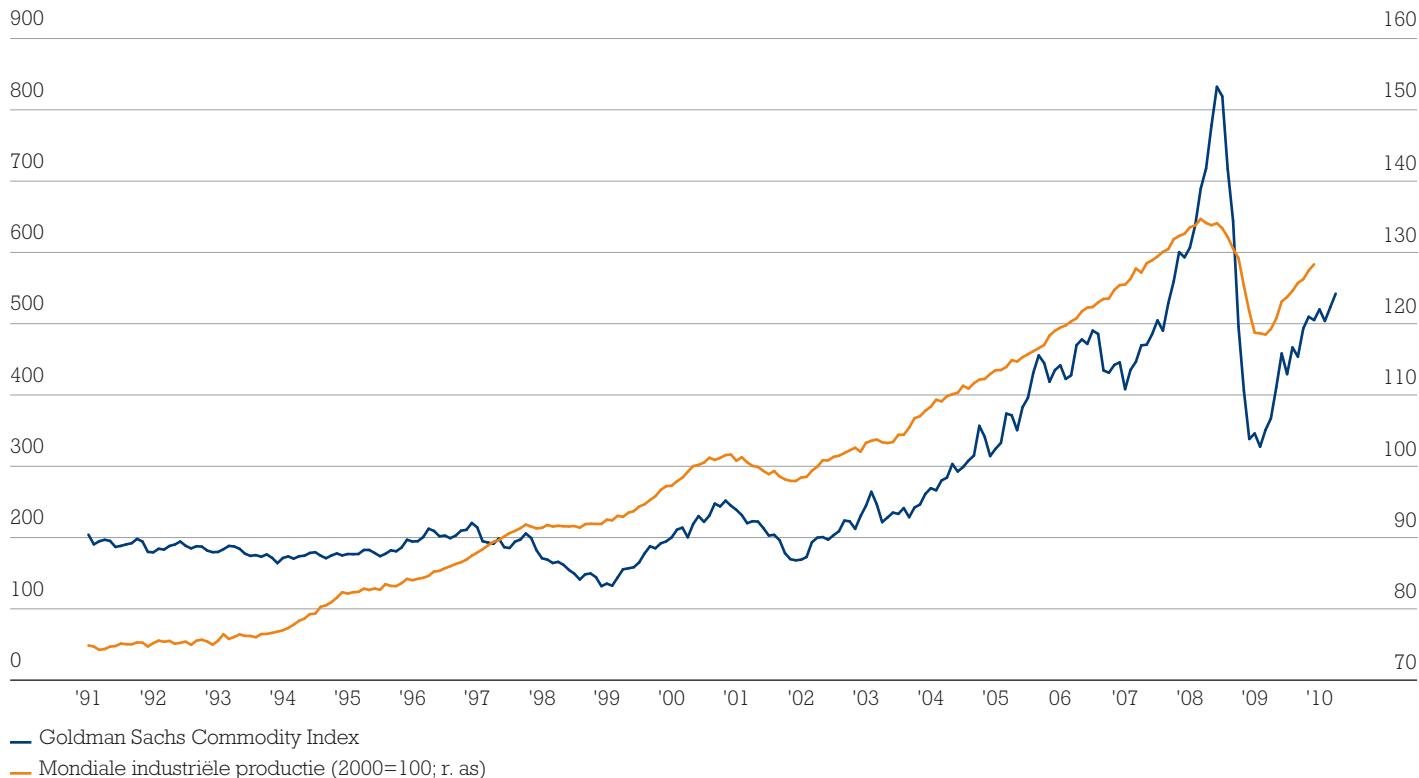
Door de verbeterde afzetmogelijkheden en lagere voorraden ziet het merendeel van de industriële ondernemers kans zijn prijzen te verhogen. Na een vrije val in het najaar van 2008 laten de afzetprijzen al bijna een jaar lang weer een licht stijging zien. Producenten in de chemische-, metaal- en aardolie-industrie lopen hierin voorop. Nadat eerder het zwaarst door de vraaguitval zijn geraakt, profiteren zij nu het meest van de nieuwe fase in de voorraadcyclus. Hogere afzetprijzen vinden ook noodgedwongen plaats. Inkooprijzen van ruwe grondstoffen worden voor een belangrijk deel door de wereldwijde vraag bepaald. De wereldmarktprijzen van industriële grondstoffen zijn onder invloed van een sterk gestegen vraag uit Azië aan een flinke opmars bezig. Zo is de brede grondstoffenindex van S&P en Goldman Sachs (GSCI) in een jaar tijd 50% gestegen en ligt de olieprijs 70% hoger dan een jaar geleden. Ruwe metalen zijn gemiddeld nog sterker in prijs gestegen. In een jaar tijd

Figuur 3 Ontwikkeling industriële productie Nederland

Bron: CBS

Figuur 4 Ontwikkeling grondstofprijzen en mondiale industriële productie

Bron: Ecwin, CPB

is de koperprijs zelfs verdubbeld. De gestegen grondstofprijzen weerspiegelen het herstel van de wereldeconomie. De licht afnemende stijging van grondstofprijzen in de tweede helft van 2009 kunnen dan ook een voorbode zijn van een wereldwijd iets minder snel groeiende industriële activiteit (figuur 4).

Margeverbetering kost tijd

De marges van productiebedrijven staan al geruime tijd zwaar onder druk. In dit opzicht is behalve de stijging in de afzetprijzen ook de stabilisatie van de loonkosten hoopgevend. Na drie jaar onafgebroken stijging, eerst als gevolg van hogere lonen en daarna door afnemende productie en minder personeel, blijven de loonkosten per eenheid product begin 2010 vlak. Aan de andere kant blijven duurdere grondstoffen voorlopig nog voor opwaartse druk op kostprijzen zorgen. Via hogere inkooprijzen en gedeeltelijke doorberekening in afzetprijzen zet dit de marges in de gehele industrie onder druk. Zo vertaalt een hogere olieprijs zich direct in hogere transportkosten. Daarnaast werkt de prijs van ruwe olie op termijn door in de energieprijzen. Een snelle stijging van de bezettingsgraad is nodig om de marges structureel te verbeteren. Vanwege de aanhoudende overcapaciteit zal dit voor veel bedrijven nog enige tijd duren.

Basismaterialen voorop in herstel

Chemie en basismetaal snelste groeiers in 2010

De economische kentering heeft gedurende 2009 voor een forse toename in de vraag naar basisproducten gezorgd. Anticiperend op betere tijden zijn producenten wereldwijd weer voorraden gaan opbouwen om tijdig aan de groeiende vraag tegemoet te kunnen komen. De basischemie-, basismetaal- en aardolie-industrie hebben hier het sterkst van geprofiteerd. De voorraadeffecten spelen met name in de vraag naar basismetalen een grote rol. De voorraden aan basismetalen zijn aan het begin van 2009 het sterkst afgebouwd, waardoor de productie van basismetalen over heel 2009 met een kwart is gekrompen (figuur 5). De aardolie-industrie voorziet in een basisbehoefte aan energie en brandstoffen voor zowel producenten als consumenten. Bovendien worden aardolieproducten door de structurele schaarste aan ruwe olie bij lage prijzen aantrekkelijker om strategisch op voorraad te houden. Dit heeft ervoor gezorgd dat de aardolie-industrie als enige industriebranche over 2009 een productiegroei heeft gekend. De chemische industrie en de basismetaalindustrie zullen de ingezette groei in de eerste helft van dit jaar doortrekken en zo in 2010 een groei met dubbele cijfers kunnen bereiken (figuur 6). Wanneer voorraadeffecten en inhaalvraag zijn uitgewerkt, zal de vraag minder onstuimig toenemen.

Halfabrikaten hebben opgaande lijn te pakken

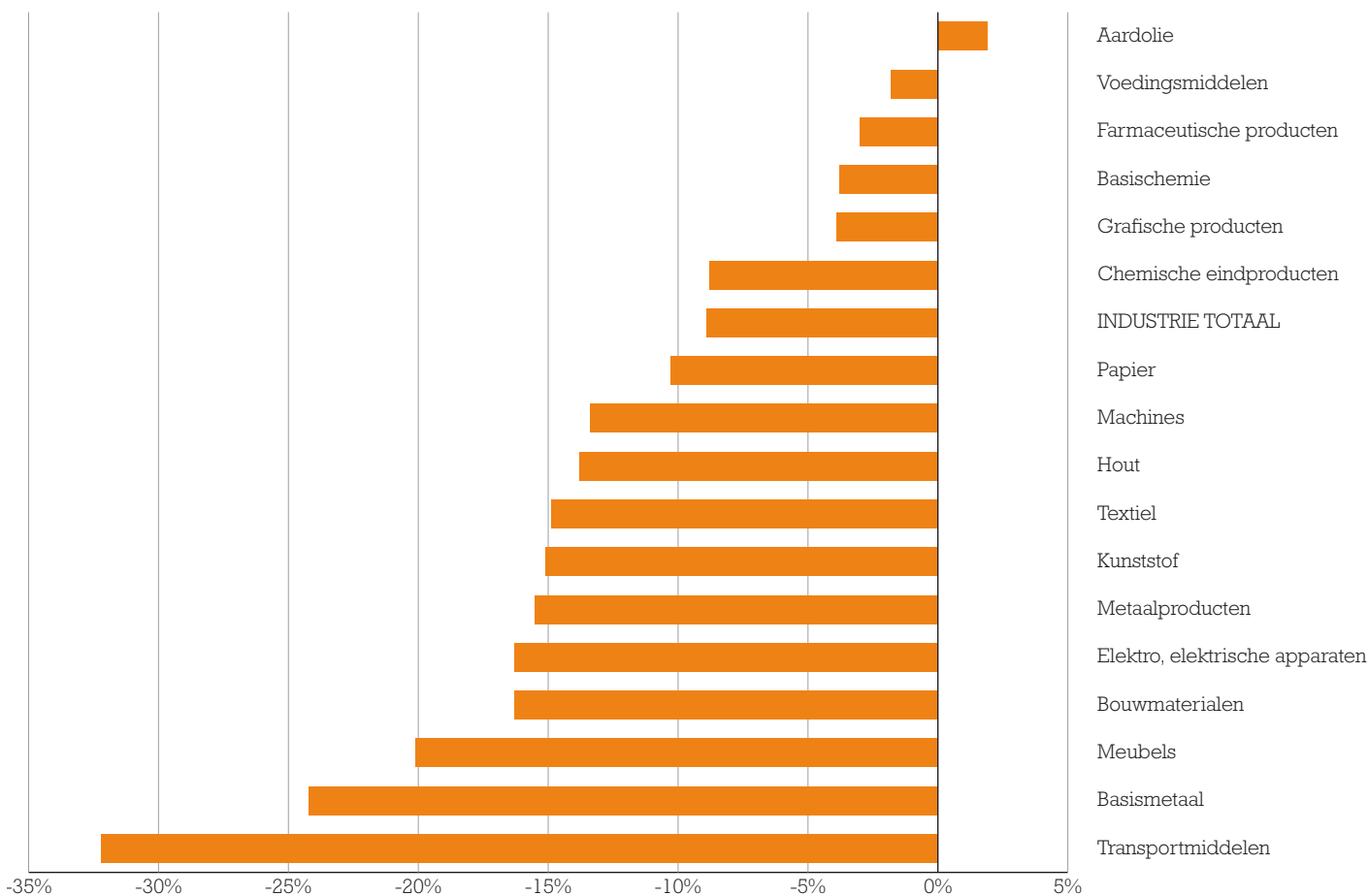
De meeste producenten van halfabrikaten hebben een zeer zwaar jaar gehad. Zowel de vraag naar onderdelen van kunststof, metaal, textiel als hout is meer dan gemiddeld teruggevallen. De productiekrimp bedroeg bij fabrikanten van deze producten in 2009 gemiddeld tussen de 13% en 16%. Begin 2010 is een lichte verbetering in orderposities zichtbaar. Zo nemen onder invloed van overheidstimulering autoverkopen weer toe en kan geleidelijk enige inhaalvraag op gang komen. Fabrikanten van kunststof- en metaalproducten hebben de opgaande lijn daardoor weer te pakken. Hoopgevend is ook dat de verkopen van halfgeleiders – een voorlopende indicator van industriële activiteit – begin 2010 al weer op een hoger niveau dan voor de crisis liggen. Voor de meeste toeleveranciers blijven de marktomstandigheden in 2010 echter zwaar. Zij zullen door langdurige overcapaciteit bij West-Europese opdrachtgevers en een gematigd vraagherstel bij eindgebruikers op zoek moeten naar nieuwe groeimarkten. Stabieler afzetmarkten zoals de zorg, voedingsmiddelen en energie zijn daarbij aantrekke-

lijke alternatieven voor traditionele segmenten. Ook expansie in opkomende landen in samenwerking met belangrijke opdrachtgevers wordt voor toeleveranciers aantrekkelijker. Tot slot zullen fabrikanten van bouwmaterialen pas in 2011 weer de opgaande lijn te pakken krijgen. De groei van het aantal nieuwe bouwprojecten komt dan weer mondjesmaat op gang.

Consumentengoederen en investeringsgoederen

Binnen het aanbod van industriële producten is de vraag naar investeringsgoederen en duurdere consumentengoederen tijdens de recessie het verst teruggevallen. Producenten van elektronica, meubels, auto's, vrachtwagens en machines zijn hard getroffen door forse bezuinigingen bij consumenten en bedrijven. De transportmiddelenindustrie heeft zelfs een productiedaling van 32% te verwerken gekregen. De vraag naar minder kostbare consumentenproducten die in een basisbehoefte voorzien, zoals voedings- en schoonmaakmiddelen, is minder gedaald. De vooruitzichten voor producenten van consumentenproduc-

Figuur 5 Ontwikkeling productie industrietakken in 2009

Bron: CBS

ten zijn op korte termijn wat beter dan voor investeringsgoederen. Consumenten kijken de eerste helft van 2010 nog de kat uit de boom, maar hebben door flink hogere besparingen ruimere bestedingsmogelijkheden dan voorheen. Hoewel de timing en omvang van het bestedingsherstel nog onzeker zijn, zal de inhaalvraag op termijn een ordergroei voor producenten opleveren. Voorwaarde is dat consumenten met meer vertrouwen de toekomst tegemoet gaan zien. De productiedaling in de machine- en transportmiddelenindustrie zal in de eerste helft van 2010 uit bodemen. Machinebouwers lijken de weg naar boven eerder in te slaan dan fabrikanten van transportmiddelen. Hun orderpositie is sterk verbeterd, waardoor zij in 2010 de productie weer zullen zien groeien. Mede door tijdelijke actiekortingen hebben bedrijven die het zich kunnen veroorloven bestellingen van machines en apparaten naar voren gehaald. Overcapaciteit en een verminderde financiële weerbaarheid van bedrijven zullen de vraag naar investeringsgoederen tot in 2011 temperen.

Krimp industriële werkgelegenheid mindert vaart

In 2010 eerst herstel van flexibele schil

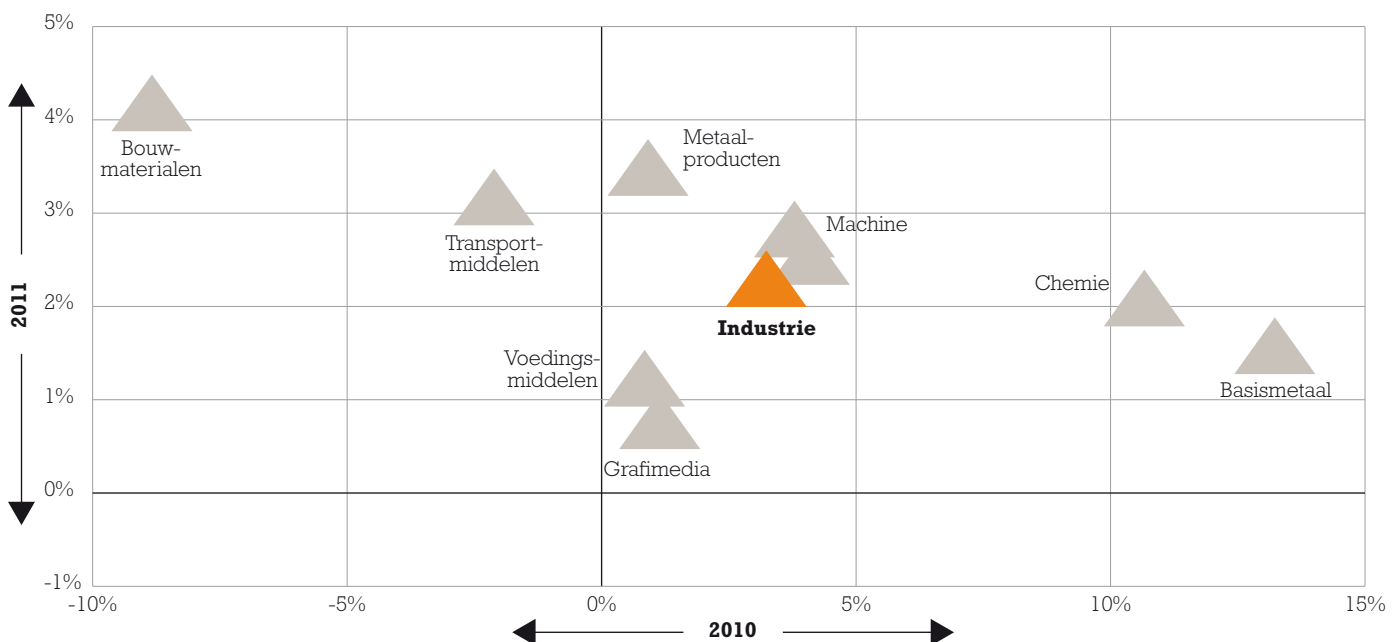
De vooruitzichten voor de werkgelegenheid zijn nog niet rooskleurig. Het aantal industriële banen is in 2009 met ruim 5% afgenomen en de daling is nog niet ten einde. Steeds minder bedrijven verwachten het personeelsbestand in 2010 verder in te krimpen. Daar staat tegenover dat er nog steeds nauwelijks bedrijven zijn die nieuw personeel aannemen. Per saldo neemt de behoefte aan personeel dit jaar nog

af. Gezien het geleidelijke herstel en de daardoor hardnekkige overcapaciteit is dit niet verwonderlijk. Bedrijven die meer mensen nodig hebben om in de aantrekkende vraag te kunnen voorzien, bouwen in 2010 eerst hun flexibele schil weer op. De eerste signalen van dit proces zijn al zichtbaar. Terwijl het aantal gewerkte uitzenduren in de industrie het laatste kwartaal van 2009 nog met ruim 20% afnam, is er over de eerste twee maanden van 2010 nog slechts sprake van 2,5% krimp ten opzichte van een jaar eerder. Naar verwachting zullen de uitzenduren in de industrie vanaf het tweede kwartaal van 2010 weer toenemen. De stabilisering van werkgelegenheidsverwachtingen zoals gemeten in een deelindicator van de inkoopmanagersindex steunt ons in deze verwachting.

Stabilisatie vacatures en loonkosten

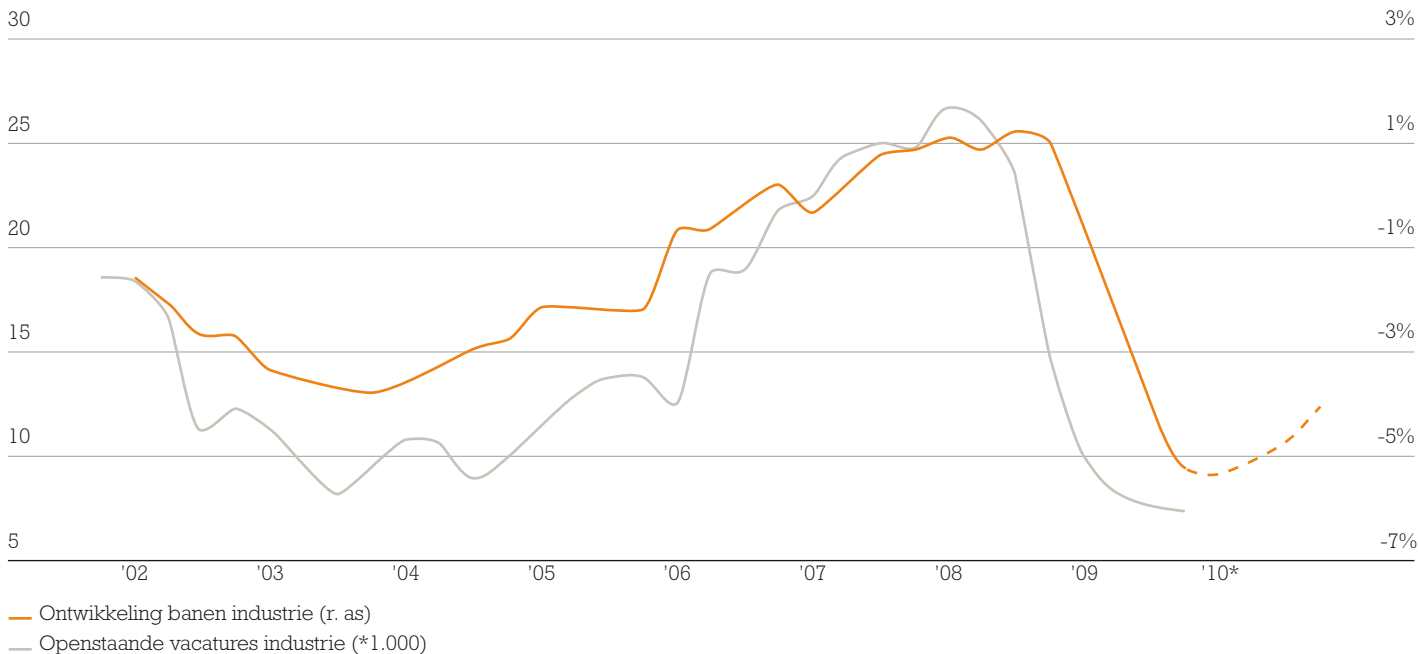
Een ander positief teken aan de wand is de stabilisatie van de vacaturekrimp. Wanneer de vacatures weer toenemen, duurt het doorgaans niet lang alvorens ook het aantal banen weer gaat stijgen (figuur 7). Wel vindt dit effect door een grotere inzet van flexibel personeel de laatste jaren vertraagd plaats. Tijdens een conjuncturele neergang wordt eerst in het aantal flexkrachten gesneden, voordat op personeel met een vast contract wordt bezuinigd. In de opgang werkt dit proces tegenovergesteld. Wanneer de huidige stabilisatie van de loonkosten per eenheid product overgaat in een daling, zal een groeiend aantal industriële werkgevers meer ruimte krijgen om nieuw personeel in dienst te nemen. Daarvoor moeten de groeivoorzichten wel eerst structureel verbeteren.

Figuur 6 Raming productieontwikkeling industrietakken 2010-2011

Bron: ING Economisch Bureau

Figuur 7 Ontwikkeling industriële banen en vacatures

Bron: CBS, *raming ING Economisch Bureau

Naderend einde deeltijd-WW drukt werkgelegenheid

De deeltijd-WW verzacht de pijn voor veel industriebedrijven die in zwaar weer terecht zijn gekomen. Deze maatregel loopt echter in 2011 af. Vanaf 1 april 2010 kunnen alleen bedrijven die niet eerder gebruik hebben gemaakt van werktijdverkorting of deeltijd-WW nog een aanvraag doen. Binnen de industrie zal de verlenging vooral uitkomst bieden voor fabrikanten die met zeer langlopende opdrachten werken, zoals in de scheepsbouw. Zij ondervinden vaak pas veel later de gevolgen van de recessie. Door de aanhoudende overcapaciteit is het zeer de vraag of werknemers

die uit de deeltijd-WW komen ook direct weer aan de slag kunnen. Een gedeelte van deze mensen zal vermoedelijk alsnog zijn baan verliezen. Aangezien ongeveer tweederde van de circa 50.000 mensen in de deeltijd-WW in de industrie werkzaam is, zal dit een substantiële impact hebben op de werkgelegenheid in de sector. Naar onze verwachting zal het aantal industriële banen in 2010 nog met ongeveer 4% afnemen. Als er geen nieuwe economische schokken optreden en het huidige herstel doorzet, zal de banenkrimp in 2011 op zijn eind lopen.

Tabel 1 Economische indicatoren

	2007	2008	2009	2010	2011
Nederland:					
Economische groei	3,5%	2,0%	-4,0%	1,4%	1,8%
Particuliere consumptie	2,1%	1,3%	-2,4%	-0,6%	0,8%
Bedrijfsinvesteringen	4,9%	4,7%	-16,1%	-8,5%	1,9%
Export	6,5%	2,7%	-8,4%	4,3%	4,5%
Industriële productie	3,2%	-0,8%	-8,9%	3,9%	1,8%
Economische groei eurozone					
Economische groei VS	2,0%	0,4%	-2,4%	2,8%	2,1%
US dollar per euro (ultimo)	1,46	1,40	1,43	1,25	1,25

Bron: ING Economisch Bureau

**Meer weten?
Kijk op ING.nl
Of bel met**

Edse Dantuma,
Sectoreconoom
020 563 97 78

Bert Woltheus,
Sectormanager
020 652 37 22

Wilt u nieuwe publicaties per e-mail ontvangen?
Ga naar ING.nl/kennis

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. Deze publicatie is louter informatief en mag niet worden beschouwd als advies. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijke zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 6 april 2010.

